

HERRBERGA KYRKOGÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Herrberga församling

Mjölby kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

2002

ÖSTERGÖTLANDS LÄNSMUSEUM

Raoul Wallenbergs plats • Box 232 • 581 02 Linköping • Tel 013-23 03 00 • Fax 013-14 05 62
info@ostergotlandslansmuseum.se • www.ostergotlandslansmuseum.se

HERRBERGA KYRKOGÅRD

Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering

Herrberga församling

Mjölby kommun

Linköpings stift

Östergötlands län

Innehåll

Inledning	2
Bakgrund	2
Syfte	2
Kulturminneslagen och begravningslagen	2
Kulturhistorisk bedömning	3
Inventeringens uppläggning och rapport	3
Översiktskarta	4
Herrberga kyrkogård	5
Kyrkogårdens omgivning	5
Herrberga kyrka	6
Kyrkogårdens historik	6
Översiktlig beskrivning av vegetation mm – Karta	8
Beskrivning av kyrkogården	9
Beskrivning av enskilda kvarter	12
Gravplats nr 1-106	12
Gravplats nr 107-235	14
Gravplats nr 236-340	16
Källor	18
Exempel på gravvårdar med kulturhistoriskt intresse	19
Förklaring till exempellistan	19
Utvärderingskarta	20
Bilagor	
Exempellista	
Fotografier	

INLEDNING

Bakgrund

Ur kulturhistorisk synpunkt är kyrkogårdar och begravningsplatser bärare av en stor mängd information och de här platserna ger anledning till frågor av olika slag. Vad är typiskt för våra kyrkogårdar när det gäller vegetation, omgärdningar, gångar, gravvårdar m m och finns det några regionala skillnader? Vad har varit gängse bruk under olika tider och vad kan vi få för historisk information bara av att gå på en kyrkogård? Med utgångspunkt i behovet av att förbättra kunskapen om våra kyrkogårdar och begravningsplatser genomförs en stiftsövergripande kulturhistorisk inventering.

På uppdrag av Linköpings stift utför Östergötlands länsmuseum inventeringen av kyrkogårdar/begravningsplatser inom den del av stiftet som ligger inom Östergötlands län. Arbetet bekostas av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades under år 2002. Projektet beräknas vara avslutat vid utgången av år 2006. Inventeringen berör de till Svenska kyrkan hörande kyrkogårdarna/begravningsplatserna som omfattas av kulturminneslagen. Lagen gäller de begravningsplatser som är tillkomna före utgången av år 1939 och ytterligare några som skyddas genom särskilt beslut av Riksantikvarieämbetet. Denna rapport utgör en delrapport i inventeringen vars resultat kommer att sammanställas och analyseras i en stiftsövergripande rapport.

Syfte

De stiftsövergripande inventeringarnas syfte är:

- att lyfta fram och öka förståelsen för kyrkogårdarnas och begravningsplatsernas kulturvärden och att främja kontakterna mellan kyrkan och kulturmiljövården
- att ge ett underlag för församlingarnas/samfälligheternas planering och förvaltning av kyrkogårdarna/begravningsplatserna och ett underlag för vård- och underhållsplaner
- att sammanställa ett enhetligt och tillgängligt kunskapsunderlag med beskrivning av och historik för den enskilda kyrkogården/begravningsplatsen samt en bedömning av de kulturhistoriska värdena. Inventeringen blir samtidigt en samlad dokumentation och överblick av kyrkogårdar/begravningsplatser i stiftet från 2000-talets första decennium.
- att ge ett underlag för handläggning av kyrkoantikvariska ärenden och för bedömning av var det är särskilt viktigt att stödja insatser med kyrkoantikvarisk ersättning.

Kulturminneslagen och begravningslagen

Enligt Lag om kulturminnen m.m. (SFS 1988:950) skall Svenska kyrkans *kyrkobyggnader, kyrkotomter och begravningsplatser* vårdas och underhållas så att deras kulturhistoriska värde inte minskas. Tillstånd måste sökas hos länsstyrelsen för att göra väsentliga förändringar på kyrkogården. (Se vidare i bilaga om Kulturminneslagen.) Begravningslagen (SFS 1990:1144) säger att en gravvård ägs av den som betalar gravrättsavgiften. När gravrätten upphör har ägaren rätt till gravvården. Om gravrättsinnehavaren inte vill gör anspråk på gravvården inom 6 månader tillfaller gravvården upplåtaren, alltså församlingen. Vidare

säger lagen: ”Om en gravanordning har tillfallit upplåtaren och den är av kulturhistoriskt värde eller av annat skäl bör bevaras för framtiden, skall upplåtaren om möjligt lämna kvar den på platsen. Om gravanordningen ändå måste föras bort från gravplatsen, skall den åter ställas upp inom begravningsplatsen eller på någon annan lämplig och därtill avsedd plats”.

Kulturhistorisk bedömning

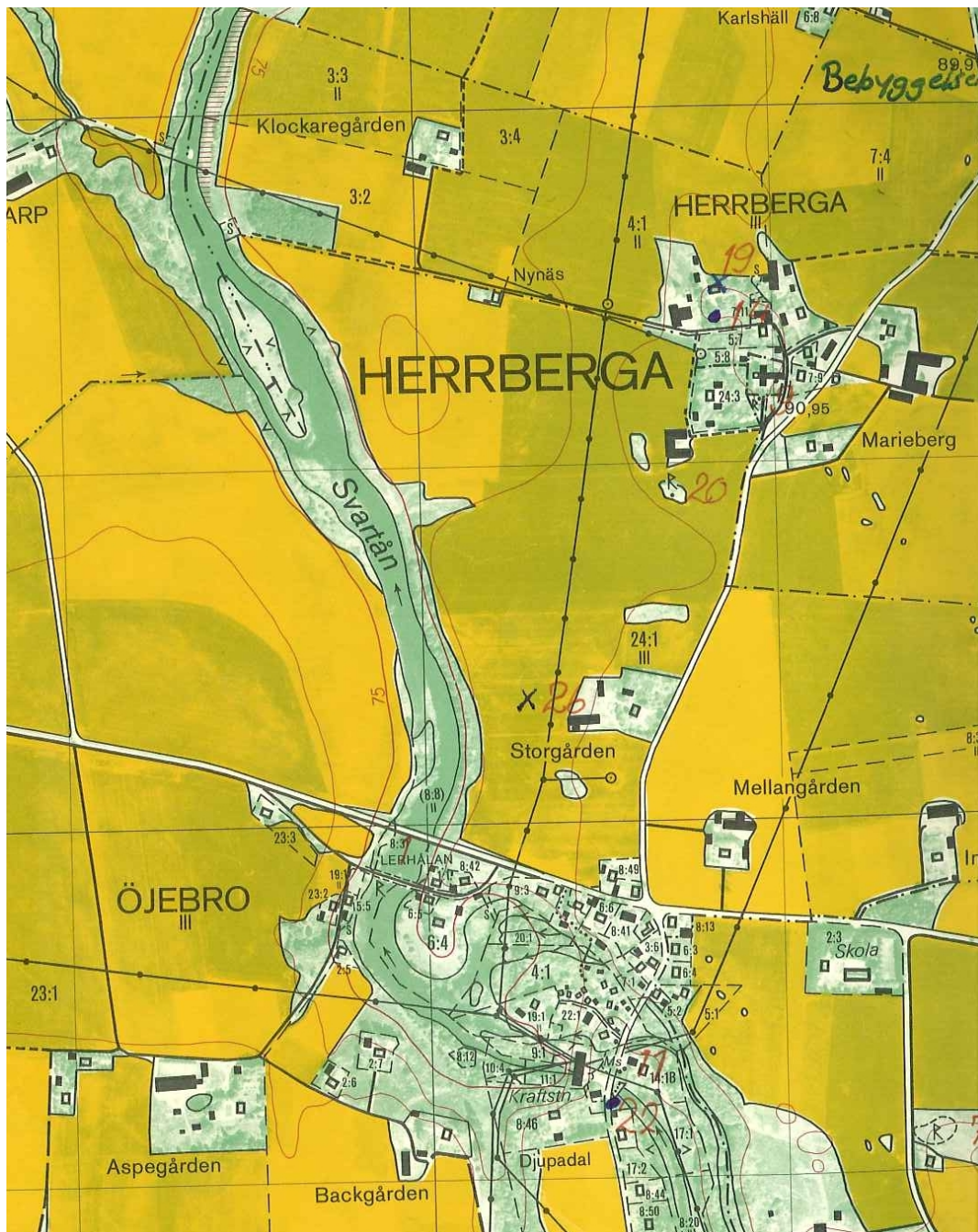
Alla gravvårdar bär på sin historia och kan berätta om en person, om en familj, om stilhistoria och om begravningstraditioner. I rapporten anges exempel på typer av gravvårdar som utifrån olika grunder bedöms som kulturhistoriskt värdefulla. Generellt gäller att ålderdomliga gravvårdar från tiden fram till 1850 bör föras in i kyrkans inventarieförteckning. Detta gäller även gravstaket och gravvårdar i gjutjärn och smidesjärn liksom äldre vårdar av trä. Många andra gravstenar har också ett kulturhistoriskt värde som kan kopplas till gravvårdens utförande, t ex material och konstnärlig utformning eller ett lokal/personhistoriskt värde. Inventeringen omfattar i första hand enbart gravvårdar ute på kyrkogården. I flera kyrkor finns det dock gravvårdar som förvaras i kyrkan eller i lokal i anslutning till kyrkan. Ofta har dessa ett stort kulturhistorisk värde och bör tas med i kyrkans inventarieförteckning.

Den kulturhistoriska bedömningen görs utifrån principer som tagits fram av och fortlöpande diskuteras med representanter för Linköpings stift, länsstyrelserna i Kalmar, Östergötland och Jönköping samt läns museerna i Jönköpings och Kalmar län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till dels varje enskild kyrkogårds egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkogårdar i stiftet och i övriga landet. Inför varje planerad förändring skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Den kulturhistoriska bedömningen utgör underlag för beslut om vilka åtgärder som kan vara berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Inventeringens uppläggning och rapport

Rapporten består av en historik över kyrkogården samt en beskrivning i ord och bild av kyrkogården som helhet och de olika kvarteren/områdena. En kulturhistorisk bedömning görs av varje kvarter/område samt över kyrkogården i dess helhet. Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering samt en arkivgenomgång. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit läns museets topografiska arkiv och Antikvarisk-topografiska arkivet, Riksantikvarieämbetet i Stockholm. Uppgifter har vidare hämtats från aktuell litteratur däribland hembygds litteratur. I viss mån har lantmäteriets handlingar och kartor nyttjats. De i rapporten redovisade arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och ska inte ses som en komplett beskrivning av händelser i kyrkogårdens utveckling. Arbetet inkluderar en omfattande fotodokumentation varav ett antal bilder presenteras i rapporten. Delar av inventeringsmaterialet görs tillgängligt via Kulturmiljövårdens bebyggelseregister, ett informationssystem som förvaltas av Riksantikvarieämbetet (www.raa.se).

Fältarbete och rapport har utförts av antikvarie Anita Löfgren Ek, Östergötlands läns museum 2002. Rapporten finns tillgänglig på Linköpings stift, Länsstyrelsen i Östergötlands län, Östergötlands läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

Utsnitt ur ekonomiska kartans blad 085 42 Järstad, 1983. Kyrkan och kyrkogården ligger omgivna av "bondbyn" Herrberga. Bebyggelsen i kvarnbyn Öjebro ligger samlad utmed Svartån.

HERRBERGA KYRKOÅRD

Kyrkan med omgivande kyrkogård ligger i ett öppet, svagt kuperat landskap med mycket åkermark. Kyrkogården har en nord/sydlig riktning, som förstärks av det parkliknande området i söder. Kyrkan ligger centralt placerad i väst/östlig riktning på kyrkogården. Antalet gravar är dock starkt koncentrerat till kyrkogårdens södra, västra och östra delar.

Kyrkogårdens omgivning

Herrberga kyrka med omgivande kyrkogård ligger på en svagt markerad höjdplåtå i öppen jordbruksbygd.

Utsnitt ur häradsekonomska kartan 1868-77, Normlösa. Söder om kyrkan ligger kvarnbyn Öjebro med ett stort antal byggnader grupperade runt fallen i Svartån.

Sydväst och väster om kyrkan ligger Herrberga Västersödergård. Bostadshuset är en parstuga från tidigt 1800-tal i två våningar. Norr härom finns en grusad parkeringsplats till kyrkan och en panelad, rödfärgad mindre ekonomibygnad som hör till kyrkan. Den tillkom i samband med kyrkans restaurering på 1970-talet. Norr om parkeringen ligger en sentida villa. En mindre grusväg löper norr om kyrkan och här ligger byggnaden "Klippan" från 1846. Den fick sitt nuvarande utseende vid en ombyggnad 1901. Byggnaden har bl a tjänstgjort som skola och möbilverkstad. Fasaderna har faluröd liggande fasspontpanel. Här ligger också gamla sockenstugan från slutet av 1700-talet med faluröda locklistpanelade fasader. Öster om kyrkan ligger missionshuset från 1907

med en fasadbeklädnad av grå eternitplattor. Norr om missionshuset ligger gårdsbebyggelsen till "Midt i byn" och i söder villan Dalhem som har fasader klädda med brunmålad locklistpanel. Söder om kyrkan och kyrkogården finns en triangelformad parkartad yta som smalnar av i söder. Här växer höga almar och lindar och en grusgång leder fram till södra grinden. Längst i söder står två grindstolpar av granit och här finns också en vattenpump. Denna triangelform har bildats av anslutande vägar och finns bl a på en arealavmätningsskarta från 1708. Utanför södra kyrkogårdsmuren står den avbrutna delen av en runsten. Äldre sockenbeskrivningar nämner runstensfragment som tröskelsten till kyrkan och inmurat i kyrkväggen.

Herrberga kyrka

En medeltida stenkyrka föregick dagens kyrka. 1795-1797 uppfördes den nuvarande kyrkan, troligen i stort sett på samma plats som den äldre kyrkan. Kyrkans planlösning är ett rektangulärt långhus med tresidigt avslutat kor av samma bredd. Sakristian ligger mitt på norra långväggen och i väster står tornet som avslutas med en klockformad huv med kvadratisk lanternin. Kyrkan har en gustaviansk karaktär. Fasaderna är spritputsade med slätputsade hörn och omfattningar och avfärgad i brutet vitt. Det höga, valmade kyrktaket är skivtäckt med kopparplåt och torntaket samt lanterninens svängda tak är täckt med stavspån. Fönstren är rundbågiga med karmar och spröjs av trä. Ingångar finns i väster via tornet och på södra långsidan. Även interiören med sitt stickbågiga tunnvalv och kraftiga taklist har en gustaviansk karaktär.

Kyrkogårdens historik

Område söder om kyrkogården.

Redan på en arealavmätningsskarta över Herrberga från 1708 finns det triangelformade området söder om kyrkogården utritat. Kyrkan är ritad utan torn, med ett kors på vardera gavelspets. Den medeltida kyrkan var tornlös, men om det funnits kors på gavelspetsarna är osäkert – det kan röra sig om ett sätt att markera kyrkobyggnad. Även storskifteskartan för Herrberga by från 1771 visar kyrkobyggnaden på samma sätt samt det triangelformade området.

År 1839 upprättades en karta för laga skifte av Herrberga by. Kyrkogården är något rektangulär i nord/sydlig riktning, liksom idag. Inga ingångar är markerade, utom möjligen en i söder. Det triangelformade området är tydligt. Vid delning 1899 upprättades en karta över en samfällad plan som kallades Svinvallen till Herrberga kyrkoby. På kyrkogården syns en byggnad i nordöstra hörnet och där står en byggnad även idag.

I en sockenbeskrivning av C F Broocman från 1760 står nämnt att kyrkans klockor hänger i en klockstapel och att det finns en runsten i kyrkomuren.

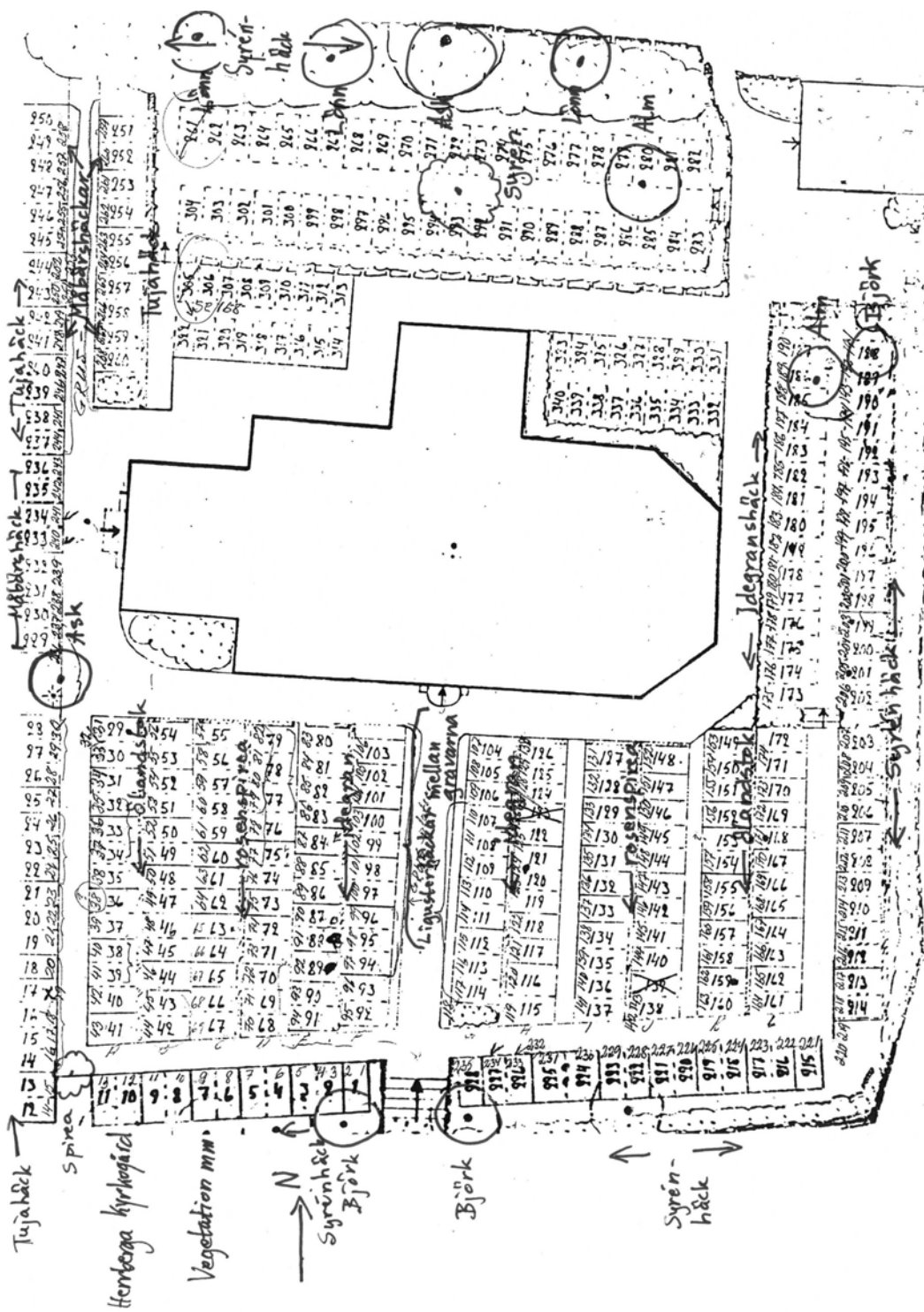
I P D Widegrens beskrivning från början av 1800-talet står det att runstenen blev lagd som tröskel vid västra dörren, när nya kyrkan byggdes. Genom trampning har de redan så ofullständiga runorna blivit utnötta. 1918 skriver Anton Ridderstad att en runsten är inrappad i västra kyrkväggens sydvästra hörn. Den andra (runstenen) var förr i västra dörrtröskeln, nu i kyrkogårdsmuren. Enligt Ridderstad har det antytts att den utanför södra kyrkdörren belägna flata hällen möjligtvis även kan innehålla runor.

I kyrkan finns en karta från 1896 som visar grusgång längst i norr med en gång från sakristian. Norr om kyrkan var det gräs närmast kyrkan. En grusgång gick ut genom grinden nordöst om koret. Området med dagens gravplatsnummer 261-304, norr om kyrkan, var inte helt utlagt till gravar.

I Östgöta Correspondenten den 26 september 1914 står: ”Omkransad af imponerande askar, ter sig Herrberga kyrka i sitt nya skick synnerligen vacker.”

I en tidningsartikel, troligen från 1951 står: ”Som redan antytts har griftegården i Herrberga omgestaltats, och nu är den utomordentligt vacker med en slösande rikedom på blommor. Ett pryddigt gravkapell har iordningställt i en gammal bod, som har inretts med kalkstensplattor och försetts med altare”

1977 färdigställdes ekonomibygnaden väster om kyrkogården.

BESKRIVNING AV KYRKOGÅRDEN

Kyrkogården är inte indelad i kvarter. Vid inventeringen har den indelats i tre olika områden: 1-106, 107-235 och 236-340.

Område 107-235 från sydväst.

Allmän karaktär

Kyrkogården runt Herrberga kyrka är relativt liten. Karaktären är huvudsakligen ”ombonad” genom det lilla formatet och rygghäckarna. Häckarna är inte så höga men delar in kyrkogården rumsligt. Kyrkogården saknar en enhetlig trädkrans. Enstaka askar och lönnar är bevarade. I kyrkogårdens nordvästra hörn finns tio stycken grusgravar omgärdade med måbärshäckar. På båda sidor om mittgången till kyrkans sydportal finns det grusgravar täckta med fingrus och omgärdade med ligusterhäckar eller stenramar.

Omgärdning

Västra muren: ca 0,8-1,0 m hög kallmurad mur av ca 0,2-0,5 m stora gråstenar i ca tre oregelbundna skift. I muren finns även inkilad småsten. Muren uppvisar en del skador. Kyrkogården ligger i liv med murkrönet. Gräs och sedum växer på krönet.

Norra muren: ca 0,8 m hög kallmurad mur av ca 0,3-0,8 m stora stenar. Muren ger ett oregelbundet intryck och har rasat i vissa partier. Kyrkogården är släntad mot muren.

Östra muren: ca 0,5-0,8 m hög kallmurad mur med ca 0,4-1,0 m stora gråstenar i oregelbundna skift. I muren finns inkilad gråsten. Kyrkogården är svagt släntad mot muren.

Södra muren: ca 1,2 m hög kallmurad mur av 0,3-1,0 m stora gråstenar i oregelbundna skift med inkilad småsten. I muren finns bindningar på utsidan. Öster om grinden är kyrkogården svagt släntad mot muren, men den västra delen är i liv med murkrönet.

Ingångar

Nordväst: öppning i murhörnet.

Nordöst: muröppning invid gravkapellet.

Öster: dubbelgrind i järnsmide med runda, smala spjälor. Konkavt svängd överdel med bladranka. Grindstolparna av röd kalksten har rektangulär genomskärning och välvt krön. I den södra grindstolpen finns två avbrutna järntenar mitt på stolpen.

Söder: dubbelgrind i järnsmide med runda, smala spjälor. Konkavt svängd överdel med bladranka (något annat utförande än östra grinden). Grindstolparna av röd kalksten har rektangulär genomskärning och välvt krön. De skivas delvis.

Vegetation

Kyrkogården saknar en enhetlig trädkrans.

Väster: en hög ask i trädkransen.

Norr: en ask och tre lönnar i trädkransen.

Söder: två Ornäsbjörkar flankerar grinden.

På den terrasserade delen i nordöst står en alm och en björk. En alm växer även på gräsytan norr om kyrkan. Innanför muren växer en tujahäck i väster och syrénhäckar i norr, öster och söder. Övrigt häckmaterial är tuja, ölandstok och rosenspiréa.

Gravomgårdningarna utgörs av måbär- och ligusterhäckar. Söder om kyrktornet växer en hög spiréa och forsythia. På kyrkogården finns även andra typer av prydnadsbuskar.

Gångsystem

En grusgång går runt kyrkan. Utlöpare av gången går till muröppningen i nordväst samt gravkapellet och grinden i nordöst/öst. En grusgång går runt södra delen av kyrkogården med en mittgång från den södra grinden till kyrkans sydportal.

Gravvårdstyper

I kyrkogårdens nordvästra hörn finns tio stycken grusgravar omgärdade med måbärshäckar. På båda sidor om mittgången till kyrkans sydportal finns det grusgravar täckta med fingrus och omgärdade med ligusterhäckar eller stenramar. Bland gravvårdarna märks några högre, polerade granitvårdar från tidigt 1900-tal samt en marmorvård från andra delen av 1800-talet. Värt att notera är att det inte finns någon gravvård med titeln ”mjölnare”. Detta med tanke på att den stora kvarnbyn Öjebro ligger inom socknens gränser. Bland de undanställda ”museivårdarna” finns ett kors i gjutjärn och en kalkstensvård från tidigt 1700-tal.

Minneslund

-

Byggnader

I kyrkogårdens nordöstra hörn, delvis på muren, står ett gravkapell med spritputsade fasader som är avfärgade i vitt liksom de släta knutarna. Sadeltaket är täckt med enkupiga, röda betongpannor. Fönsterlucka och dörr i öster har liggande pärlspontad panel och en dubbeldörr i väster är klädd med fiskbensmönstrad panel.

Övrigt

Innanför norra kyrkogårdsmuren står 15 ”museivårdar” uppställda, se Gravvårdstyper.

Utanför södra kyrkogårdsmuren, invid grinden, står den avbrutna nedre delen av en runsten, Raä fornl nr 9.

Belysning med gatlyktor i äldre modell. Enkla, bruna parkbänkar.

Kulturhistorisk bedömning

Ett mycket högt kulturhistoriskt värde ligger i de grus- eller sandtäckta gravanläggningarna med omgärdning av häckar eller stenramar. De är belägna utmed gångarna, på sådana platser som vanligen var avsedda just för de köpta, mer påkostade gravarna. Kyrkogårdens slutna karaktär är också mycket värdefull. Ett kulturhistoriskt värde finns även i enskilda gravvårdar. Titlar på gravvårdar säger en del om näringsliv och social struktur i en socken. I Herrberga är det avsaknad av titeln "mjölnare" som är mest iögonfallande, med tanke på kvarnbyn Öjebro. På gravvårdarna förekommer bl a titlar som lantbrukare och övermaskinist (kraftverket i Öjebro). Många titlar har kyrklig anknytning. Två av "museivårdarna" har titlar: daneman och rusthållaren. Resterna av en äldre trädkrans utgörs av några askar. Det triangelformade området söder om kyrkogården har ett bevarandevärde bl a genom sin mycket långa kontinuitet.

BESKRIVNING AV ENSKILDA KVARTER

Gravplats nr 1-106

Området ligger på kyrkogårdens sydvästra del med en trädgård utanför kyrkogården i väster, kyrkan i norr, område 107-235 i öster och den triangelformade ytan söder om kyrkogården.

Allmän karaktär

Den lilla ytan skapar en innesluten karaktär, som understryks av rygghäckarna.

Rygghäckarna och de regelbundna raderna med gravvårdar ger även en strikt prägel.

Område med gravplats nr 1-106 från sydöst.

Omgärdning

Kyrkogårdsmuren i väster och söder.

Ingångar

Södra grinden.

Vegetation

En relativt hög ask i trädkransen och en Ornäsbjörk som flankerar södra grinden.

Innanför kyrkogårdsmuren växer en klippt tujahäck i väster och en syrénhäck i söder, båda ca 1,0 m höga. Rygghäckarna i "kvarteret" går i nord/sydlig riktning och är från väster räknat: ölandstok, rosenspiréa och en klippt, ca 0,8 m hög idegranshäck. Vid de fyra grusgravarna vid mittgången växer ca 0,75 m höga, klippta ligusterhäckar, dock ej

framför gravarna. Vid en del gravar finns enstaka prydnadsbuskar/barrväxter. I den sydvästra delen står en spiréabuske.

Gångsystem

En gång med fingrus löper runt "kvarteret" med en rad gravar mot muren.

Gravårdstyper

Tre höga, svarta granitvårdar i väster. I öster finns en grusgrav med stenram. Stenens textsida står i dag vänd åt fel håll. Det beror enligt uppgift på att stenen inte vändes när gravvårdarna i raden i övrigt vändes. Närmast mittgången ligger fyra gravar med fingrus och ligusterhäck. Gravläggningar från 1888-2001. Några gravläggningar är från tidigt 1900-tal och i övrigt spritt under seklet. De flesta gravvårdarna är av svart eller grå granit.

Gravvård från tidigt 1900-tal

Grusgravar utmed södra mittgången

Byggnader

-

Övrigt

I nordväst finns blomvaser och soptunna. En gång av kalkstensplattor leder till ett cementrör med vatten.

Kulturhistorisk bedömning

Ett mycket högt kulturhistoriskt värde ligger framför allt i grusgravarna och i enskilda vårdar. Även den slutna karaktären har ett kulturhistoriskt värde.

Gravplats nr 107- 235

Området ligger på kyrkogårdens sydöstra och östra del. I väster ligger gravplats nr 107-235, i norr ligger kyrkan och gravkapellet, utanför kyrkogårdsmuren i öster löper en grusväg och i söder ligger den triangelformade ytan.

Allmän karaktär

Den lilla ytan skapar en innesluten karaktär, som understryks av rygghäckarna. Rygghäckarna och de regelbundna raderna med gravvårdar ger även en strikt prägel. Öster om koret ligger en terrasserad del, som bildar en egen enhet.

Terrasserad del öster om koret.

Omgårdning

Kyrkogårdsmuren i öster och söder.

Ingångar

Östra och södra grinden.

Vegetation

En Ornäsbjörk flankerar den södra grinden. Innanför kyrkogårdsmuren växer en 1,0-1,2 m hög syrenhäck. Den s k terrassen i norr, se Övrigt, avgränsas i väster av en upp till ca 1,0 m hög klippt idegranshäck. I terrassens norra del växer en gammal alm och en björk. Inne i själva "kvarteret" växer tre häckar i nord/sydlig riktning. Från väster räknat är det: en ca 0,8 m hög, klippt idegranshäck, rosenspiréa och ölandstok. Dessutom finns det mindre prydnadsbuskar/barrväxter.

Gångsystem

En gång med fingerus löper runt ”kvarteret”, ej terrassen, med en rad gravar mot kyrkogårdsmuren.

Gravårdstyper

I öster finns en vård av kalksten med utstickande mur av kalkstenar. Vid mittgången söder om kyrkan ligger tre grusgravar med samkomponerade vårdar och stenramar. Här finns också en marmorvård från andra delen av 1800-talet. I övrigt är det huvudsakligen låga vårdar. Gravläggningar finns från andra delen av 1800-talet fram till 2000, i huvudsak 1940-1970-tal. Materialet är mestadels grå, svart eller röd granit.

Gravvård av marmor från 1859.

Familjegrav med mur av kalksten.

Byggnader

-

Övrigt

Öster om kyrkans kor löper en terrass. Den är uppbyggd på två skift kalksten. Till terrassen leder några trappsteg i kalksten. Enligt uppgift har den tillkommit p g a ett högt liggande berg under markytan.

Kulturhistorisk bedömning

Ett mycket högt kulturhistoriskt värde ligger framför allt i grusgravarna och i enskilda vårdar. Även den slutna karaktären har ett kulturhistoriskt värde.

Gravplats nr 236-340

Området ligger väster och norr om kyrkan. I väster, utanför kyrkogården, finns en trädgård och parkeringsplats, i norr en mindre grusväg, i öster bostadshus och i söder kyrkan.

Allmän karaktär

Norr om kyrkan är det enbart en öppen gräsyta med några ”museivårdar” vid muren. I väster har området en äldre karaktär med grusgravar.

Grusgravar nordväst om kyrkan.

Omgärdning

Kyrkogårdsmuren i väster och norr.

Ingångar

Muröppning i nordväst och nordöst samt östra grinden.

Vegetation

Två hamlade lönnar, en hög ask och en ytterligare lönn i trädkransen i norr. Innanför kyrkogårdsmuren i väster växer en ca 1,2 m hög, klippt tujahäck och i norr en ca 0,9 m hög syrenhäck. Norr om kyrkan står en hög alm och en stor syrenbuske. En kort spiréahäck finns vid muröppningen i nordväst. Mittför kyrkans västra ingång växer en ca 1,0 m hög måbärshäck och runt de 10 grusgravarna i väster växer ca 0,8 m höga, klippta måbärshäckar. Öster om grusgravarna finns en ca 1,2 m hög, klippt tujahäck.

Gångsystem

En grusgång leder från ingången i nordväst till kyrkans västportal. En grusgång norr om kyrkan går mot östra grinden och öppningen i nordöst.

Gravårdstyper

Gravläggningar finns endast i västra delen. Det är 10 stycken gravar täckta med fingrus/sand och omgärdade med måbärshäckar. Ett par av vårdarna är av enkel bautastens typ och de övriga vårdarna är låga och breda. Fyra gravar är ej i bruk. Materialet är i huvudsak grå, svart eller röd granit. I norr står 15 stycken ”museivårdar” uppställda, varav fem stycken har valts ut p g a det speciella kulturhistoriska värdet.

Familjegrav vid västra muren.

Uppställt gjutjärnskors.

Byggnader

-

Övrigt

-

Kulturhistorisk bedömning

De häckomgärdade gravarna täckta av sand visar på en äldre utformning av kyrkogården. Även några av ”museivårdarna” har ett mycket högt kulturhistoriskt värde.

Källor:

- Broocman C F. Beskrifning öfver the i Östergötland..... . 1760.
Faksimilutgåva 1993.
- Kulturmiljövård 6/98. Riksantikvarieämbetet. Stockholm 1989.
- Kyrkobeskrivning för Herrberga kyrka. Utgiven av Linköpings stiftsråds kyrkobeskrivningsnämnd. 1984.
- Kyrkogårdens gröna kulturarv. Stad&Land. Movium/inst för landskapsplanering. Sveriges lantbruksuniversitet nr 103/1992.
- Ridderstad A. Östergötlands beskrivning. Andra delen. Stockholm 1918.
- Tham W. Beskrifning öfver Linköpings län. Förra delen Stockholm 1854. Andra delen Stockholm 1855.
- Theorell A, Wästberg P, Hammarskiöld H (foto). Minnets stigar. En resa bland svenska kyrkogårdar. 2001.
- Wadsjö H (red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919. Theorell A, Wästberg P, Wadsjö H (red). Kyrkogårdskonst. Stockholm 1919.
- Widegren PD. Försök till en ny beskrivning över Östergötland. Första bandet 1817. Andra bandet 1828. Faksimilutgåva 1993.
- Östergötlands läns museums topografiska arkiv.

Muntliga uppgifter: kyrkvaktmästare Ingvar Karlsson.

www.lantmateriet.se Lantmäterikartor från 1708, 1771, 1839 och 1899.

www.kulturarvostergotland.se

EXEMPEL PÅ GRAVVÅRDAR MED KULTURHISTORISKT INTRESSE

Förklaring till exempellistan

Exempellistan är indelad i två delar. Den första delen som innehåller uppgifter om kyrkogård, kvarter, gravnummer, material, efternamn, hemvist och årtal är en identifikationsdel. Själva grunden för den kulturhistoriska bedömningen innehåller titel, gravplats, gravvård och övrigt. Dessutom noteras eventuella skador och andra anmärkningar.

Kvarter: anges endast i de fall då kyrkogården är indelad i kvarter.

Numrering: görs efter gravkartan. Ofta kan det vara svårt att exakt lokalisera gravnumret, då gravbredd kan variera och många gravnummer intill varandra saknar gravvård. Att gravnumren ofta börjar med "0" beror på att datorn ska kunna sortera materialet i rätt ordning. I vissa fall står äldre gravvårdar utan gravnummer bland övriga gravar och då ges de t ex beteckningen "onumr. S om 042". Stenar som står undanställda och bedöms ha ett kulturhistoriskt värde ges nya nummer: "ÖLM 1, ÖLM 2 o s v".

Material: Här anges vårdens material. Beteckningen "granit" används utan närmare specifikation av olika typer. Stenens färg förkortas **sv** (svart), **gr** (grå), **r** (röd), **gr/r** (grå/röd) osv.

Efternamn: I allmänhet det första efternamnet som står på gravvården.

Hemvist: Det geografiska namn som står på gravvården. Det kan röra sig om bynamn, gårdsnamn eller namnet på en mindre fastighet. I undantagsfall är det namnet på en plats som inte ligger i socknen.

F:a årtal och **S:a årtal:** anger det tidigaste respektive senaste dödsåret som står på gravvården. Är det endast ett årtal angivet står det i F:a årtal.

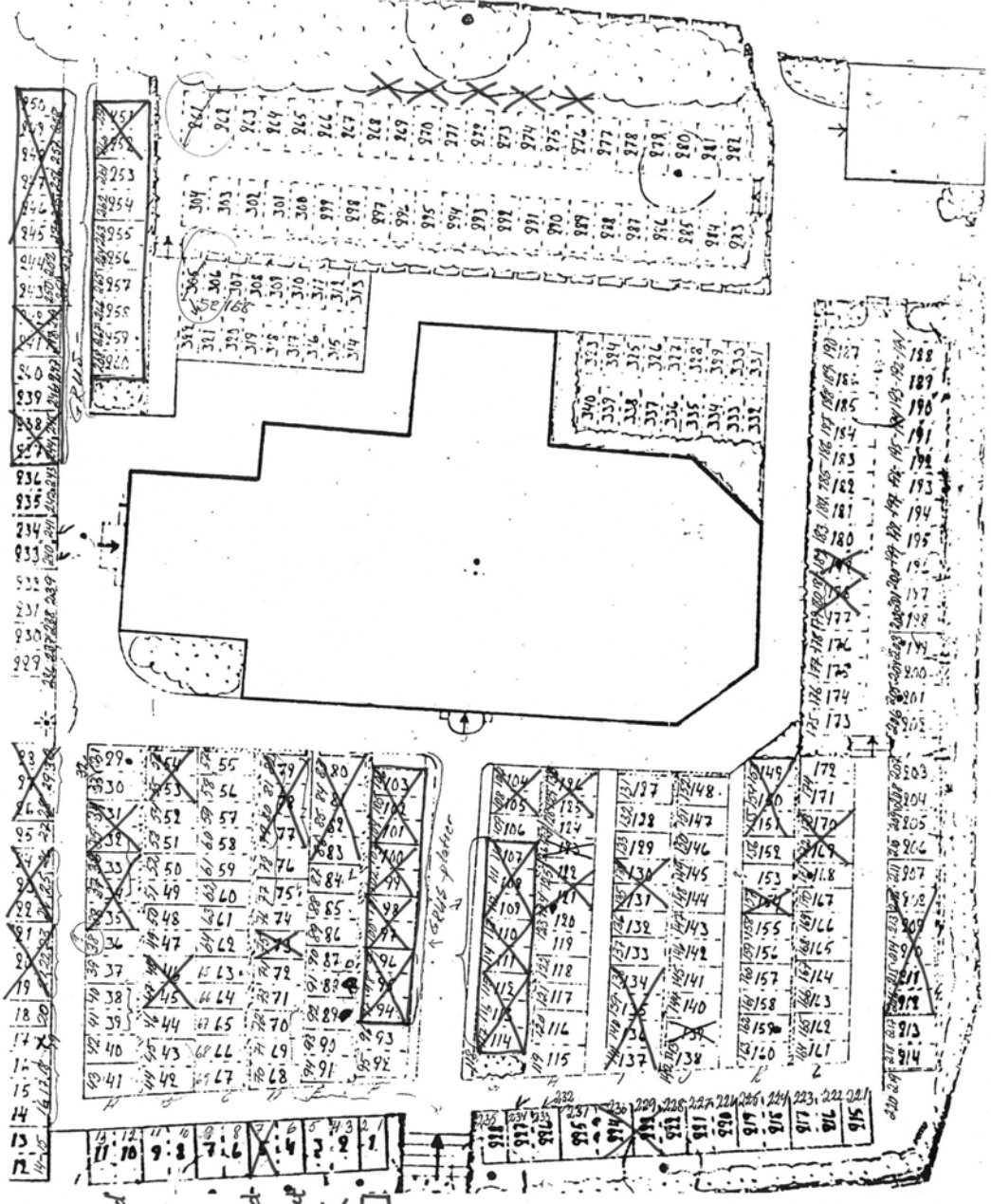
Titel: Samtliga yrkestitlar samt hemmansägare, rusthållare mm. Dessa gravvårdar bedöms ha ett kulturhistoriskt intresse oavsett vårdens ålder.

Gravplats: Gravplatsen är omramad av stenram, häck, järnstaket eller kedja. Själva gravplatsen är i allmänhet täckt med grus, men i vissa fall med gräs. I de fall det rör sig om en större familjegrav med flera gravvårdar görs en beskrivning av själva gravplatsen bara en gång.

Gravvård: Speciella typer av gravvårdar som t ex gjutjärnskors, träkors, häll, sköld, ålderdomlig sten mm.

Skada: Notering om eventuell skada, t ex rost på en gjutjärnsvård eller på ett järnstaket, sprucken kalkstensvård o dyl. Här noteras även om det är ovanligt mycket lava på framför allt kalkstensvårdarna.

Anmärkning: Här noteras om gravvården har ett lokalhistoriskt eller personhistoriskt intresse eller andra anmärkningar– L1, P1, A1 osv. Detta hänvisar till korta notiser i slutet av exempellistan.

Hemberge kyrkogård

Exempel på gravårdar med kulturhistorisk intresse

Gravgravar

N